

ЦІКАВІ ВПРАВИ З ПРИРОДОЗНАВСТВА

З. В. ДРУЗЬ,

викладач

Криворізького педінституту

Для формування в учнів пізнавальних інтересів з природознавства потрібна додаткова інформація, яка містить нове й цікаве порівняно з програмовим матеріалом або відрізняється іншим підходом до розв'язування, незвичайною формою викладу тощо. Це насамперед відомості з документів партійних з'їздів, певним чином трансформовані відповідно до вікових можливостей школярів.

Порівняння темпів розвитку народного господарства в XI і XII п'ятирічках, переваги соціалістичного виробництва над капіталістичним, радянського способу життя над буржуазним, прискорення науково-технічного прогресу як основний важіль інтенсифіка-

ції народного господарства і підвищення його ефективності, охорона природи — головні теми, що мають відбитися у вправах, задачах, бесідах з учнями. Ось кілька зразків таких вправ.

1. Розгляньте уважно таблицю і скажіть: а) як зміниться виробництво кожного виду продуктів харчування на кінець XII п'ятирічки? (Збільшиться); б) про що це свідчатиме? (Про дальший розвиток сільського господарства, ударний труд колгоспників на полях і фермах).

Таблиця 1

Назва продукції	1980 р.	1985 р.	1990 р.
Зерно	215 000 000 т	243 000 000 т	255 000 000 т
М'ясо	14 800 000 т	17 500 000 т	21 000 000 т
Молоко	92 600 000 т	99 000 000 т	110 000 000 т

Бесіда. Як надійно забезпечити країну продуктами харчування та сільськогосподарською сировиною? Потрібне впровадження найновіших досягнень науки, техніки і передової практики. Передбачається, зокрема, широке застосування ґрунтозахисних методів обробітку землі, підвищення її родючості. Збільшенню врожаїв сприятиме також введення інтенсивних технологій вирощування сільськогосподарських культур, застосування нових високопродуктивних сортів та гібридів, поліпшення насінництва і селекції.

2. Дізнайтеся, які культури вирощуються у місцевому колгоспі (радгоспі). Яка технологія їх виробництва?

3. Щоб засіяти 1 га, потрібно 5 млн. зерняток пшениці. Маса 1000 зерняток становить 40 г. Визначте норму висівання пшениці на 1 га.

Відповідь. 200 кг.

4. На кінець XII п'ятирічки Україна вирощуватиме 8 600 000 т овочів, а плодів і ягід — 1/2 частину маси овочів. Скільки всього такої продукції буде вироблено в республіці у 1990 р.?

Відповідь. 12 900 000 т.

Довідка. У Радянському Союзі планується довести в 1990 р. валовий

збір овочів та баштанних культур до 40—42 млн. т, плодів і ягід до 14,5—15,5 млн. т.

5. З 1 200 т цукрових буряків виходить 180 т цукру. У XII п'ятирічці планується довести середньорічний збір буряків у нашій республіці до 55 млн. т. Скільки цукру можна одержати з цієї кількості буряків?

Відповідь. 8 250 000 т.

6. На кінець XII п'ятирічки в Казахській РСР вироблятиметься не менш як 120 тис. т вовни на рік. Відомо, що з 1 т вовни виходить 360 кг чистого волокна. Скільки метрів тканини вийде з настриженої за рік вовни, якщо з 1 т чистого волокна виходить 3 тис. м тканини?

Відповідь. 129 600 000 м.

7. Якщо учень збере 60 кг макулатури, то збереже від вирубки 1 дерево. Скільки дерев збереже клас, якщо заготує 600 кг макулатури? А якщо у твоєї школі ... класів і кожний збере стільки ж кілограмів макулатури?

Пам'ятайте: можна зберегти 115 га лісу, якщо кожний учень зекономить за чверть 1 зошит.

8. Марійчин тато механізатор. Сьогодні він ремонтував комбайни.

— Татку, скільки машин ваша бригада вже підготувала до весняних робіт?— запитала донька.

— А ти сама полічи,— відказав батько.— У гаражі стоять 7 відремонтованих тракторів, а комбайнів менше.

Разом з дівчинкою поміркуйте: скільки могло бути всього відремонтованих машин у гаражі?

9. У ХІ п'ятирічці сільське господарство нашої країни одержало 1 870 000 тракторів. У ХІІ п'ятирічці їх кількість збільшиться на 30 000 тракторів. Скільки тракторів буде поставлено сільському господарству протягом ХІІ п'ятирічки?

Бесіда. Які машини прийдуть на колгоспні й радгоспні лани у цій п'ятирічці? Нові гусеничні орні, колісні універсально-просапні й важкі промислові трактори. Будуть випущені нові високопродуктивні зернозбиральні комбайни, швидкохідні, з герметичними кабінами для комбайнерів.

Багато вчителів вже на перших уроках розповідають дітям про важливість і своєрідність того чи іншого навчального предмета в плані науки, про його практичне значення. Вони використовують висловлювання відомих учених, письменників і державних діячів. Уривки з науково-популярної літератури теж стають у пригоді не тільки для викладу навчального матеріалу, а й під час закріплення нової теми, щоб влучним словом або яскравим описом виділити головне в ній, зацікавити учнів.

Різноманітні природничі цікавинки потрібні для екскурсій, роботи учнів на навчально-дослідній ділянці, в куточку живої природи, для позакласного читання з предмета («Уроки Робота і Юннатика»), занять у гуртку («Калинчине віконце»), випуску стіннівок, монтажів, оформлення альбомів, проведення свят і ранків (природничі вікторини, олімпіади, естафети) тощо.

Бесіди, ігри, тематичні добірки цікавих вправ і запитань, народні прислів'я, приказки та місцеві народні прикмети збагачують пізнавально-емоційний елемент уроку чи позакласного заходу, розширюють знання дітей, сприяють розвитку кмітливості, спостережливості, вихованню справжніх друзів природи. З огляду на це пропонуємо серію цікавих запитань і вправ, дібраних до теми «Пори року».

1. Примовка «Додай слово»:

До мого вікна
Підійшла ... (весна),
Розтопилася на шибі
Квітка крижана.

2. а) Які прикмети весни ви вважаєте найяскравішими, найхарактернішими для вашої місцевості?

б) У вихідний день візьміть аркуш цупкого паперу, олівці або фарби і спробуйте намалювати весну такою, яку побачите в лісі, парку, саду, на подвір'ї.

в) Поспостерегайте й опишіть весняні ігри ворон, сорок і галок. Вони бувають різноманітними.

г) Присутність яких великих диких тварин помітна у весняному лісі?

3. Розгляньте навесні берізку й тополь: як у них розміщені віти, якого кольору листочки? Зверніть увагу на те, як крізь товщу торішнього листа пробивається смарагдова травичка, відшукайте під кущами перші весняні квіти, прислухайтеся до звуків природи. Опісля опишіть весняний день, добираючи означення до слів:

Небо (безхмарне, чисте, високе, ясне), вітер (весняний, ніжний, легкий, слабкий, приємний), повітря (тепле, прозоре, ароматне).

4. Ідучи до школи, ви бачите дерева й кущі. На яких листки з'являються раніше, а на яких — пізніше?

Відповідь. Щонайперше розпускаються бруньки на вербі, агрусі, тополі, бересті, клені, а пізніше — на дубі, білій акації.

5. Перевірте народні прикмети. Ранній приліт жайворонків — на теплу весну. Місяць різкамі донизу — на тепло. Ластівка прилетіла — незабаром грім загримить.

6. Порівняйте ці приказки зі своїми особистими спостереженнями: «Весна відмикає дерева й води»; «Проліски — очі березня»; «Квітневі струмки землю пробуджують»; «Травень ліси наряджає, літо в гості чекає».

7. Відгадайте загадки Весни: «Що за книга: без букв, без сторінок, а багато чого навчить?» (*Книга природи*); «У садочку вище тину я зробив йому хатину. Він навколо обдививсь, засміявся й оселився» (*Шпак*); «Привітала нас піснями з весною і живе з нами під стріхою одною». (*Ластівка*); «Хати не буду, не мажу, не квітчу, на

гілці ночую, людям роки відлічую. Ранньої весни люблю прилітати. Що за птиця, чого варта — легко відгадати». (Зозуля).

8. Сонячного теплового дня покладіть на сніг аркуші чорного й білого паперу. Поспостерігайте, під яким аркушем сніг швидше підтане.

В і д п о в і д ь. Під чорним аркушем.

9. а) Порадьтеся разом у класі, як краще виготовити й відремонтувати пташині будиночки та годівниці, влаштуйте їх виставку. Розвісивши гніздів'я на гілках, поспостерігайте, які з них сподобалися птахам, а які — ні, бо залишилися порожніми.

б) Складіть списки матеріалів, потрібних для виготовлення шпаківень, зазначте їх кількість, розмір кожною.

в) Запам'ятайте: не можна майструвати пташині будиночки з фанери: в них холодно і неспокійно — фанера звукопроникна. Де гніздяться шпаки, якщо немає шпаківень? (У дуплах дерев, норах у берегових кручах і щілинах скель).

10. а) Посади деревце.

б) Один учень поливав фруктове дерево біля штамба, другий — по пристовбурному кругу. До першого учня підійшов садівник і сказав, що він неправильно поливає дерево. Поміркуйте, що треба брати до уваги, поливаючи фруктові дерева?

В і д п о в і д ь. Подбати, щоб усі розгалужені корінці напилися води.

11. Юннати вирощують розсаду капусти в ящиках прямокутної форми. Периметр ящика становить 200 см. Якої ширини і довжини треба виготовити ящик, щоб у ньому можна було виростити якомога більше розсади?

В і д п о в і д ь. Найбільше розсади вміщується у ящику квадратної форми, сторона якого 50 см, а площа 2 500 кв. см.

12. На складі протягом 5 років зберігалось насіння овочевих культур — салату, капусти, гороху, квасолі, огір-

ків, помідорів. Користуючись табл. 2, зробіть висновок про те, яке насіння можна висівати, а на яке строк зберігання вже минув.

Таблиця 2

Назви овочевих культур	Строк зберігання насіння (роки)
Салат, морква	3—4
Капуста, буряк	4—5
Горох	5—7
Квасоля, огірки, помідори	7—9

В і д п о в і д ь. Можна висівати тільки горох, квасолю, огірки, помідори.

13. Дві ланки юннатів заклали дослід на перевірку схожості насіння салату, огірків, моркви, селери та інших культур. Через 10 днів проріс салат, через 14 — огірки. Минуло ще 5 днів, а сходів більше не було. Юннати першої ланки твердили, що насіння погане і тому не проросло, а юннати другої ланки вважали насіння хорошим. Хто з них мав рацію? Для відповіді скористайтеся табл. 3.

Таблиця 3

Назви культур	Строки проростання (дні)
Горох, салат, соняшник	10
Огірки, помідори, шпинат	14
Морква, петрушка	21
Селера, спаржа	28

В і д п о в і д ь. Юннати другої ланки.

14. Позмагайтеся, «Чомучки»:

а) Хто запилює рослини? (Комахи; птахи, переважно колібри; нектароїдні кажани і навіть щурі).

б) Поява якої рослини свідчить про те, що кінчилися травневі приморозки? (Латаття білого).

в) Яка рослина найшвидше росте? (Бамбук. За добу він виростає на 1 м).

15. Прочитайте ребуси (рис. 1—4).

Рис. 1—4

Відповідь: Весна. Березень. Квітень. Травень.

16. Вивчіть напам'ять скоромовку:

Наша Варка — господарка,
Господарка, квітникарка.
У дворі біля криниці
Сіє айстри й чорнобривці.

Рис. 5

17. Хто знає, чи так буває (рис. 5)?

18. «П'ять берізок, дві смерічки зеленіють над потічком. Біля них — одна ожина. Скільки всіх дерев, скажи-но».

Відповідь. Сім, бо ожина — куш.

19. Жарт. Дві сороки летіли, на вишню сіли. Дивляться в різні боки: одна на північ, друга на південь.

— У тебе, — каже перша, — дзьоб у землі.

— А в тебе, — відповідає друга, — лапи брудні.

Як це? Дивляться в різні боки, а одна одну бачать?

Відповідь. Сороки дивляться одна на одну, тобто в різні боки.

20. Весняні канікули розпочалися 23 березня і закінчилися 31-го. Надійка сказала, що вона відпочивала 8 днів. Чи правильно дівчинка полічила дні?

Відповідь. Ні. 9 днів.

Літо

1. а) Яка пора року настала, якщо в лісі розцвіла шипшина, а на лузі — ромашка? (Літо).

б) Якої пори року буває веселка? За якої погоди вона утворюється? (Коли світить сонце і йде дощ). Скільки кольорів у райдуги? (Сім). Які вони? (Червоний, оранжевий, жовтий, зелений, блакитний, синій, фіолетовий).

2. Бюро погоди.

На хорошу погоду веселка висока й крута, а на негоду — полога й низька.

Ранковий туман у червні — на ясну погоду.

Чекай дощу, якщо курчата ховаються під квочку, хоч і світить сонце.

Якщо на калюжі багато великих бульбашок, то дощ буде затяжний.

Якщо сороки влітку рано «лягають» спати (замовкають) — чекай холодної осені.

3. Чому так говорять про літо і літні місяці: «Літній день рік годує. У червні жити весело: квіти цвітуть, солов'ї співають. Липень — верхівка літа».

4. Відгадайте загадки Літа:

«Ходить тур по горах, а туриця по долах. Як туриця мигне, тур свисне» (Блискавка і грім); «Коли падаю я з неба, люди кажуть: «Так і треба. Восени тоді, вважай, буде славний урожай». (Дощ); «Стоять коні на припоні, не йдять, не п'ють, а все гладшими стають». (Гарбузи).

5. На малюнку зображені контури гарбуза, кавуна, помідора, перцю, цибулини і буряка. В який колір треба зафарбувати кожен рослин?

Відповідь. Гарбуз — в оранжевий колір, кавун — у зелений, помідор — у червоний, перець — у червоний, жовтий або зелений, буряк — у червоний, цибулину — в оранжевий колір.

6. Назвіть 10 рослин, у яких їстівні плоди (пшениця, жито, ячмінь, кукурудза, соняшник, помідор, огірки, кавуни, вишня, яблуна) і 5 — у яких їстівні листки (щавель, салат, капуста, петрушка, кріп).

7. Довжина всіх коренів ялини приблизно 2000 м, а сосни — в 6 раз більша. Чи можна за цими даними сказати, яке дерево краще пристосоване до засушливих умов?

Відповідь. Так. Сосна має більш розвинену кореневу систему, тому краще пристосована до засушливих умов.

8. Відгадайте, що за дерево: листя серцевидної форми, цвіте влітку, квіти мають лікувальні властивості, з них бджоли добувають пахучий мед.

Відповідь. Ліпа.

9. Квітка маку розкривається о 5 год ранку, а закривається о 19 год. Скільки годин на добу квітує мак?

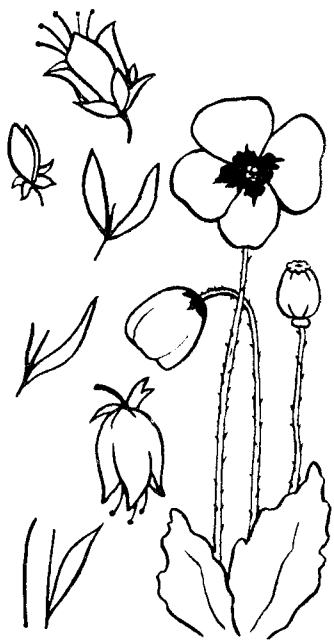

Рис. 6

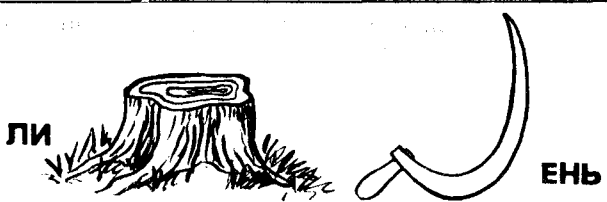

Рис. 7, 8

Відповідь. 14 год.
 10. Ярова пшениця досягає за 90 днів. Пшеницю сіяли 12 травня. Коли настане час збирати врожай?

11. У нашій країні проживає понад 270 млн. чол. Якщо за один день кожний змарнує лише один грам хліба, то за рік його втрати становитимуть ... Обчисліть.

Відповідь. Близько 100 тис. т!

12. Ягідні адреси. Ви прийшли у ліс по ягоди. Хто підкаже вам їх адреси?

Відповідь. Суниця росте на лісових галявинах і вирубках, чорниця — в сирому ялиновому бору, брусниця — у хвойних і мішаних лісах, але земля у брусничному бору сухіша. Малини потрібна найкраща родюча лісова земля. Адреса журавлини — болото, де господарює зелений мох. Щоб даремно не ходити по ягоди, треба знати, коли вони досягають: суниця — у червні, чорниця, малина — у липні, брусниця — у серпні.

13. Знайдіть і уважно розгляньте рослини, в яких зелені квіти. Складіть список рослин з зеленими і зеленуватими квітами.

Відповідь. Зелені та зеленуваті квіти у кропиві, жостера, рутвиці, раника, бархату амурського, споришу тощо.

14. Багато лікарських рослин (чистотіл, м'ята та ін.) можна посіяти на

навчально-дослідній ділянці і на городі. Засійте на літо грядку насінням лікарських рослин.

15. Шукайте відповіді: Які бувають блискавки? (Білі, голубі, фіолетові, чорні). Яка з поширених у нас рослин здатна «передбачати» тривалий дощ? (Кінський каштан: на його листках з'являються краплини клейкої рідини). Які квіти підходять для лісового букета, а які — для садового: ромашка, мак, жоржина, дзвоники, айстра, звіробій, майорці, конвалія? Ягоди якої рослини можуть бути і жовтими, і яскраво-червоними? (Черешні). В якого птаха найбільша сім'я? (У сірої курпки може бути 26—28 пташенят).

Відповіді на запитання читайте в «Енциклопедическом словаре юного натуралиста» (М., 1981).

16. Подарував Олівець своїм друзям малюнок квітів, але одну рослину не домалював. Домалюйте її (рис. 6).

17. Шарада.

3 г — я дерева частина,
 3 б — в дуслі моя хатина.

Відповідь. Гілка — білка.

18. Прочитайте ребуси (рис. 7—8).

Відповіді. Липень. Серпень.

19. Соловей починає тьохкати о 1-ій год ночі, зозуля кувати — о 3-ій, шпак співати — о 4-ій, горобець цвірінькати — о 6-ій. Котра тепер приблизно година, якщо співає соловей і кує зозуля, а шпака ще не чути? Цвірінькають горобці? Кує зозуля?

Осінь

1. Яка це пора року?

Небеса прозорі,
 Як глибінь ріки.
 Падають, як зорі,
 З явора листки.
 А над полем нитка
 Дзвенить, як струна.
 Зажурилась квітка —
 Чує сніг вона.

Д. Павличко

Відповідь. Осінь.

2. Після літніх канікул звірятка прийшли до лісової школи.

— Ой, подивіться, на деревах змінився колір листочків! А на цих деревах листя геть опало,— вигукнула білочка.

— Та й домівки багатьох птахів спорожніли,— мовив Соболь.

...На уроці Ведмідь попросив звірят відповісти на такі запитання:

— На яких деревах змінився колір листочків? А на яких вони ще зелені? На яких деревах листя опало? Які птахи ще співають? Які на смак плоди дикої яблуні і груші, горобини, маслини, шипшини? Які плоди будуть потрібні птахам узимку?

Побувайте і ви, діти, у місцевому дендрарії, парку або лісосмузі й допоможіть звірятам відповісти на запитання Ведмеда. Зберіть осінній букет, виготуйте гербарій осіннього листя, а також наклейте з них в альбомі різні аплікації. Кращі роботи подаруйте малятам сусіднього дитсадка.

3. Прикметі вір, але й перевір:

Грім у вересні віщує довгу осінь.

Жовтневий грім — на малосніжну зиму.

Пізній листопад — на сувору тривалу зиму.

У лісі багато горобини — осінь буде дощова, а якщо мало — суха.

4. Про що йдеться у цих приказках: Осінь іде — дощі за собою веде. Як вересніє, то дощик сіє. Жовтень ходить по краю і виганяє птахів з гаю. Я, славний місяць листопад, усе листя обтрусив підряд, замів стежини чисто, прикрасив кожне місце.

5. Відгадайте загадки Осені:

«Шарудить вода струмками. Хтось невидимий в імлі небо сірими нитками пришиває до землі». (Дощ); «Рукавом змахнув — дерево зігнув». (Вітер); «Сіре сукно лізе у вікно». (Туман); «На дереві гойдається, жупан колючий має, на літо одягається, а восени скидає». (Каштан).

6. Родичі на грядці.

«Ходить гарбуз по городу, питається свого роду...», — співається в жартівливій українській пісні. В ній розповідається також про його родичів: диню, огірки, бараболю, квасолу, буряки, моркву, боби. А чи справді це так?

Відповідь. До родини гарбузових належить диня — «гарбузова господиня», огірочки — «сини й дочки» та кавун. А от бараболя нічого спільного з родиною гарбузових не має. Її роди-

чі — помідор і паслін; морквина — родичка звичайного буряка, рідня квасолі — біб та горох.

7. Лото «І в саду, і на городі».

На 12 квадратиків з картону наклеюємо малюнки кавуна, моркви, винограду, суніци, смородини, вишні, цибулі, помідора, яблука, буряка, огірка, редиски.

Крім того, виготовляємо ще дві такі картки:

Смородина	Помідор	Цибуля
Редиска	Морква	Кавун
Вишня	Яблуко	Виноград
Суніця	Буряк	Огірок

От лото і готове. Грають у нього вдвох. Квадратики кладуть на стіл малюнками донизу й перемішують. Один з учнів бере з купки квадратик і накриває ним відповідний малюнок на своїй картці. Якщо такого малюнка не виявиться, квадратик треба покласти назад і чекати своєї черги. Перемагає той, хто першим накриве всю свою картку.

8. Поміркуй, які ласощі тут намальовані (рис. 9). Їх має бути 9.

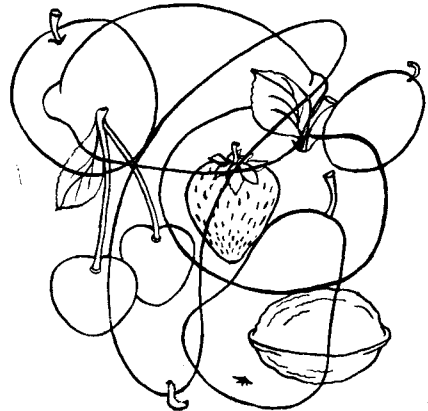

Рис. 9

9. Прилетіла до юннатів сорока, тривозну звістку принесла: «Цієї осені пізній листопад — буде сувора тривала зима». «Так, так, — пищить снігур, — скоро зима настане».

«Треба негайно допомогти нашим друзям», — вирішили юннати. І закипі-

ла робота: дівчатка для горобчиків на зиму збирають насіння споришу, для голубів — подорожника, для синичок — гарбузів, кавуна, льону, для снігурів — насіння клена, ясена, бузку, а хлопчики дружно взялися засушувати для білочок гриби, горіхи, жолуді, заготовляти гілочки осики, верби для зайчиків.

Порадьтеся у класі, чим ви допоможете птахам і звірятам перезимувати.

10. Запитання мудрої сови:

«Хто я: уночі гуляю, а вдень спочиваю, маю круглі очі, бачу серед ночі». (Сова).

Чи бачить сова вдень? (Бачить не гірше від людини. Але сова далекозора й поблизу себе не розрізняє нічого ні вдень, ні вночі. Це й породило легенду про її денну сліпоту).

Коли в природі закінчується літне життя і починається осіннє? (У дні перших заморозків).

Чим осінні дощі відрізняються від літніх? (Дощ осінній моросить: маленькими крапельками не перестає сипати на землю день, два, три, тиждень).

Коли за календарем настає день осіннього рівнодення? (23 вересня).

З яких дерев найпізніше опадає листя? (З верби та осики).

11. Інценівка «Хто живе найдовше?»

Метелик. День живу я, поживаю.
Довше хто?
Це Мишка знає.
Мишка. Я три роки...
Що й казати...
Он Бджола —
Та років п'ять...
Бджола. Хто найдовше?
Ні, не я, не бджола.
Поспітайте Солов'я.
Соловей. Серед саду, серед гаю
Літ дванадцять я співаю.
А хто довше може жити?..
Ви до Марсика біжіть.
Марсик. Двадцять літ мені минуло...
Більш?..
Дельфін або Акула.
Дельфін. Я лиш тридцять... Небагато...
Вуж... Оце б його спитати.
Вуж. Тридцять три... мої роки.
А хто більше? Кінь прудкий!
Кінь. П'ятдесят мені і п'ять...
Може, Пугача спитати?
Пугач. Сімдесят я літ живу...
Старшим
Лебеда назву.
Лебідь. Я сто літ живу на світі...
Черепача.
Черепача. Довше, діти.
Двісті років я живу...
З мене буде.
Хто ще довше? Мабуть,
люди.
Хто про інших добре дбає,
Той ніколи не вмирає.
Юннатик. Всі ми будем так рости,
Щоб добро у світ нести!

(Див.: Лукша В. Літо цілий рік. К., 1985)

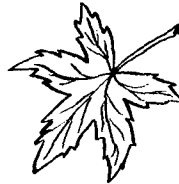
12. Прочитайте ребуси (рис. 10—12).

І
А нь

ЖО Е нь

ОПАД

Рис. 10, 11, 12

Відповідь. Осінь. Жовтень. Листопад.

13. Шарада. Люблять нас усі збирати після дощу в ліску. А як букву з відняти, будем плавати в ставку.

Відповідь. Гриби — риби.

14. З якого дуба впали жолуді (рис. 13)?

Рис. 13

15. Жарт. Учитель. Які опади бувають восени?

Учень. Восени з дерев листя падає.

Зима

1. Прийшла до нас бабуся у білому кожусі. Поля причепурила — пухнастим снігом вкрила. Вгадайте — хто вона, бабуся чепурна? (Зима).

2. «Вірте, але перевірте». Зимові прикмети.

Синиця до хати — зима у двір.

Перший сніг упав на мокру землю — лежатиме, на суху — скоро розтане.

Горобці заглядають у вікна — на сильний мороз.

Перед потеплінням шибки у вікнах і в мороз запотівають.

Багато інею взимку — на врожай.

3. Відгадайте загадки Зими:

«Скрипу, рипу — вже мандрує жартома, а всерйоз геть шибки всі розмалює шедрим сріблом...» (Дід Мороз);
«Прозорий, мов скло, а не вставиш у вікно». (Лід);

«Біла морква взимку росте». (Бурулька);

«В нас узимку білим цвітом сад зацвів, неначе літом». (Іній);

«Все літо стояли, зими чекали, діждалися пори, помчали з гори». (Санчата);

«Ще не впав на землю сніг — ми ховаемось в барліг. І до теплої весни поринаємо у сніг». (Ведмеді).

4. Яка з календарних пір року — весна, літо, осінь, зима — найкоротша? (Зима). Чи завжди вона найкоротша? (Ні. У високосному році лютий має 29 днів, в інші роки — по 28, тому високосного року зима довша).

5. Яким одним словом можна замінити слова:

Ранок, день, вечір, ніч? Весна, літо, осінь, зима?

Відповідь. Доба. Рік.

6. «Олімпіада» Сніговика:

Киньте грудочки снігу у воду. Чи потоне він?

Чи можна носити воду у решеті? (Так, лід).

Я вода і по воді плаваю (крига).

Скільки років діду Морозу? (Він не дуже старий, бо «народився» в першій половині XIX ст.).

7. Чи знаєте ви: який день року найкоротший? (22 грудня).

Чи росте дерево взимку? (Ні).

Які птахи ночують у снігу? (Тетерук, рябчик).

Де раки зимують? (Ховаються у свої нірки, викопаючи їх клешнями в стрімких берегах).

8. Хто взимку спить з відкритими очима? (Риби).

Хто спить усю зиму головою вниз? (Летюча миша).

Як називається єдина в світі тварина, котра може спати на спині? (Борсук).

8. Заповніть вільні клітинки так, щоб по горизонталі вийшли слова:

горох, порох, мороз, город (рис. 14).

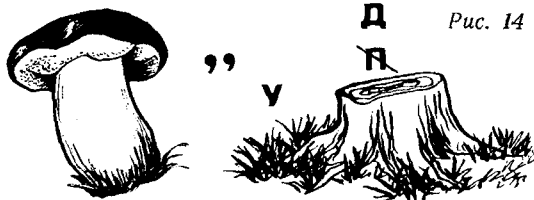

Рис. 14

9. Де зайчик знайшов моркву (рис. 15)?

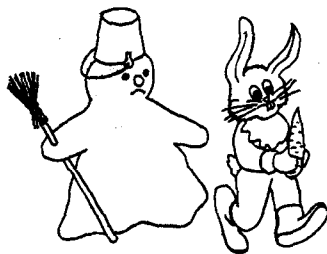

Рис. 15

Від зими до зими

Січень січе, лютий лютує,
Березень плаче, квітень квітує.
Травень під ноги стеле травичку,
Червень складає сіно в копиці.
Липень медовий бджілок чарує.
Серпень чудовий булки дарує.
Вересень трусить груші в садочку.
Жовтень гаптує клену сорочку.
Йде листопад, застеля килими.
Грудень надходить — початок зими.

Ф. Петров

Про що ви дізналися з цього вірша? Як описує поет кожний місяць року? Чому, по-вашому, автор їх так схарактеризував?

Такі вправи дуже любляють наші вихованці.

АКТИВІЗАЦІЯ СПРИЙМАННЯ МУЗИКИ

На сучасному етапі, у зв'язку з розвитком і розповсюдженням засобів масової комунікації, сприймання музики стало важливою формою задоволення духовних запитів школярів. Адже музика сьогодні дуже поширена, фактично духовний розви-

Ж. М. ВОЛОДЧЕНКО,
доцент
Ніжинського педінституту
ім. М. В. Гоголя

ток молоді відбувається під безпосереднім її впливом.

Молодший шкільний вік — це період нагромадження естетичної інфор-